

Rätt till förlustavdrag vid ägarbyte i fåmansaktiebolag

Av docent Sture Bergström och jur kand Per Thorell

1. Inledning

I 8 § förlustutjämningslagen finns en spärregel mot att förluster i fåmansaktiebolag utnyttjas av ny ägare till aktierna. Enligt denna regel måste samtliga, eller så gott som samtliga, aktier *ägas* eller på *därmed jämförligt sätt innehas*, direkt eller genom förmedling av juridisk person, av samma personer såväl under *förluståret* som under det år då förlusten *utnyttjas*. I förarbetena betonas, att förluster från rena skattesynpunkter representerar en tillgång, som inte understiger hälften av förlusten, eftersom denna kan kvittas mot vinster som kan överföras till bolaget. Försättningsvis uttalades:

”Det föreligger med andra ord stor risk för att en avveckling av företaget, som eljest bort vara en naturlig följd av det dåliga resultatet av verksamheten, inte kommer att ske. I den mån företaget, med i huvudsak samma aktie- eller andelsägare om än med nytillfört kapital, fortsätter sin verksamhet eller övergår till ny sådan samt därvid erhåller en vinst, mot vilken den tidigare förlusten avräknas, kan detta enligt utredningens mening inte föranleda någon principiell erinran. Vad som däremot i görligaste mån bör förhindras är att likvidations- eller konkursmässiga företag av detta slag gå i handeln och utbjudes till nya aktieägare, som avser att igångsätta eller till företaget överföra vinstbringande verksamhet. Att i dylika fall fog helt saknas för en rätt att utnyttja företagets tidigare förlust är utan vidare uppenbart.” (SOU 1958:35 s 103. Jfr prop 1960:30 s 109.)

Bestämmelsen har uppenbarligen tillkommit för att hindra handeln med bolag, vars enda egentliga tillgång består av tidigare lidna förluster. Bestämmelsen omfattar dock alla fåmansbolag som har outnyttjade förlustavdrag när aktierna säljs.

De Verdier har tidigare i denna tidskrift redovisat praxis, om i vad mån förlustavdrag kan medges, då fåmansbolag ändrat ägarstruktur, se SN 1981 s 475 ff. Vi har valt att behandla en annan viktig fråga, nämligen *från vilken tidpunkt* under den succesiva äganderättsövergången, som köparen skall kunna anses som ägare till aktierna, eller jämställd med ägare, vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen. Dessa frågor har nyligen varit uppe till bedömning i målen RÅ 1980 1:91, RÅ 1981 1:2 och RÅ 1981 1:50.

Målen aktualiserar flera intressanta problem. Det är ofta viktigt för parterna, att säljaren kan anses som ägare till aktierna under så lång tid, att denne hinner att tillgodogöra sig outnyttjade förlustavdrag, som annars går förlorade. Skall köparen då anses som ägare, eller likställd med ägare, vid den tidpunkt då parterna är bundna (eller i praktiken bundna), eller från den tidpunkt då köparen erhåller skydd mot säljarens borgenärer? En annan fråga

är, om äganderättsövergången enligt reglerna vid realisationsvinstbeskattningen och 8 § förlustutjämningslagen bör överensstämja. Syftet med denna uppsats är i första hand att undersöka dessa frågor.

2 Allmänt om äganderätt till aktier

Beskattningsreglerna anknyter oftast till vem som är ägare till viss egendom. Denna fråga är därför av stor vikt vid taxeringen. Vi har tidigare diskuterat frågan om nedskrivningsrätten på sålda lagertillgångar, utifrån vem som skall anses som ägare till dessa, se SN 1982 s 381 ff. Problemen med äganderätten till aktier är likartade. Kortfattat kan dessa beskrivas på följande sätt. Det finns inte i civilrätten någon bestämd tidpunkt då äganderätten övergår till köparen. Äganderätten sägs istället övergå succesivt mellan parterna. Det gäller därför att avgöra om säljaren eller köparen kan anses som ägare i olika situationer. Inte desto mindre verkar såväl RR som skattelagstiftaren ofta utgå ifrån, att äganderätten vid beskattningen skall övergå vid en bestämd tidpunkt, nämligen då köparen erhåller skydd mot säljarens borgenärer. Det uppkommer ett stort problem om man i skatterätten utgår ifrån, att köparen skall anses som ägare, från den tidpunkt då han erhåller skydd gentemot säljarens borgenärer. Köparen är skyddad först genom överlämnandet av aktierna, se 3 kap 6 § ABL, som hänvisar till 22 § skuldebrevslagen, jfr även Hult, Lärobok i värdepappersrätt, 6:e uppl, s 169. Detta är ett rent faktiskt skydd på så sätt, att aktierna verkligen skall vara överlämnade, för att skyddet skall gälla. I en konkursituation föreligger i allmänhet inget skydd om inte aktierna traderats. Detta gäller oavsett hur avtalet mellan parterna ser ut. Om man i skatterätten skall anknyta frågan om äganderätten till denna tidpunkt, uppstår praktiska problem vid taxeringen. Det är nämligen i de flesta fall omöjligt, att i efterhand konstatera om aktierna (eller annan egendom) var överlämnade vid en viss tidpunkt. Beskattningen blir med denna lösning helt beroende av, vad som är avtalat mellan parterna, oavsett om detta överensstämmer med deras faktiska handlande eller ej. I många fall kan det därför inträffa, att köparen vid den tidpunkt då aktierna enligt avtalet skall överlämnas, saknar skydd mot säljarens borgenärer eller redan tidigare erhållit detta. Detta är en mycket viktig aspekt. Den innebär enligt vår uppfattning, att det i regel är olämpligt att avgöra frågan om vem som skattemässigt skall anses som ägare, utifrån om köparen vid en viss tidpunkt skulle haft skydd mot säljarens borgenärer. Vad som istället bör ske är, att man i skatterätten prövar frågan om äganderätten utifrån särskilda skattemässiga ändamålsskäl. Ett enkelt exempel skall visa på nödvändigheten av detta. Ett avtal är träffat, köpeskillingen erlagd och köparen har tillträtt förvaltningen av bolaget. Säljaren skall enligt avtalet överlämna aktierna vid en senare tidpunkt. Bör säljaren anses som ägare till dess aktierna enligt avtalet (eller rent faktiskt) skall överlämnas? Självklart in-

te! De viktigaste omständigheterna för den skattemässiga bedömningen har redan inträffat. Själva överlämnandet av aktierna är omöjligt att kontrollera, och bör vara av underordnad betydelse för den skattemässiga bedömningen. Kontrollfrågorna väger också i allmänhet tungt vid utformningen av skatteregler. Vilka omständigheter bör då, ur skattemässig synvinkel, vara avgörande för när aktierna skall anses ägda av säljaren resp av köparen?

Utgångspunkten för en sådan bedömning bör enligt vår uppfattning vara det köpeavtal, som ligger till grund för affären. Vid köp av aktier i fåmansaktiebolag föreligger vissa karakteristiska drag, som är ovanliga vid köp av aktier i andra företag. Vanligen köps samtliga eller stora poster aktier, genom ett i detalj reglerat avtal om hur affären skall genomföras. Aktierna i bolaget överlämnas sedan en viss dag, oftast i samband med att köparen tar över förvaltningen av bolaget och erlägger köpeskillingen (*tillträdesdagen*). Genom den avtalsfrihet som råder mellan parterna, finns det stora möjligheter att avvika från detta förfarande. Köparen kan t ex redan innan tillträdesdagen faktiskt ta över förvaltningen av bolaget. De yttre omständigheterna som är kännetecknande för en aktieägare, främst rösträtten och rätten till utdelning, kan genom avtalet i praktiken vara i det närmaste betydelselösa. De faktiska omständigheterna vid överlåtelsen bör väga tungt vid den skattemässiga bedömningen. Den som efter avtalstidpunkten formellt har rösträtt och rätt att erhålla utdelning, har ofta fått dessa rättigheter kraftigt begränsade i avtalet. Om köparen tillträtt bolaget, förbinder han sig oftast att rösta på visst sätt vid efterkommande bolagsstämma. Åtminstone beträffande avtal om rösträtt för ansvarsfrihet är ett sådant villkor giltigt, se Roos, Avtal och rösträtt s 319. Utdelningsrätten följer av vem som är registrerad ägare vid bolagsstämman eller vid visst datum dessförinnan, se 3 kap 8 § ABL. Har köparen erhållit aktierna uppkommer därför inga problem. Frågan om rätten till utdelningen är dock av underordnad praktisk betydelse i fåmansbolag, p g a att dessa sällan ger utdelning på aktierna.

Formellt har alltså säljaren rösträtten och rätten till utdelning fram till tillträdesdagen. Köparen är formellt utesluten från bolagets förvaltning. Han har t ex inte rätt att anteckna sig i aktieboken, innan han förfogar över aktierna, se 3 kap 7 § ABL och SOU 1975:103 s 322 f. I praktiken har säljaren oftast redan genom ett bindande avtal om överlåtelse avhänt sig möjligheten att förfoga över bolagets tillgångar. Han har i dessa fall efter avtalstidpunkten ingen praktisk nytta av sina formella rättigheter att rösta och uppbära utdelning. Man kan utgå ifrån, att innan köparen tillträder så sker inga väsentliga förändringar i bolagets ställning, utöver vad parterna avtalat om.

Om man skall utgå ifrån avtalet som tidpunkt för äganderättens övergång mellan parterna blir en fråga ofta aktuell. Hur skall man bedöma ett villkor i avtalet, om att detta blir ogiltigt om vissa omständigheter inträffar eller inte inträffar? Det kan gälla t ex utgången av MBL-förhandlingar med persona-

len, köparens finansiering eller rent utav att beskattningen blir på visst sätt för säljaren eller köparen. Detta är en komplicerad fråga. Trots att avtalet civilrättsligt knappast kan anses som slutgiltigt reglerat, förrän det aktuella villkoret är prövat, bör det förhållande att avtalet redan tidigare är bindande väga tungt vid den skattemässiga bedömningen. Praktiska skäl talar därför för, att avtalet vid beskattningen skall betraktas som giltigt, tills dess ogiltigheten görs gällande. I de flesta fall aktualiseras säkert frågan redan innan köparens tillträde och innan transaktionen föranlett beskattning. Om beskattning skett av ett avtal, som senare på g a villkor i detta blir ogiltigt, finns i allmänhet möjlighet till rättelse genom besvär, genom extraordinära besvär enligt 100 § TL eller genom resning.

Liksom inom civilrätten bör i skatterätten villkoren i köpeavtalet utgöra den viktigaste grunden för att avgöra, när äganderätten till aktierna övergår från säljare till köpare. Omständigheterna i det enskilda fallet blir avgörande för bedömningen. De sakrättsliga reglerna är något parterna beaktar i avtalet, men dessa är inte centrala för uppgörelsen. De syftar enbart till att lösa konflikter i förhållande till tredje man. Det är därför olämpligt att utgå från dessa vid den skattemässiga behandlingen.

3 Ägare till aktier vid realisationsvinstbeskattningen

Frågan om vem som skall anses som ägare till aktier är lika aktuell vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen som vid realisationsvinstbeskattningen. Vid realisationsvinstbeskattningen gäller det att avgöra under hur lång tid som innehavet varat, för att kunna bestämma om hela eller bara 40 % av vinsten skall beskattas, se 35 § 3 mom KL.

Vid beräkning av innehavstid, för all egendom som skall beskattas enligt realisationsvinstreglerna, är begreppet *avyttring* av central betydelse. I praxis beträffande realisationsvinstbeskattningen av fastigheter har detta uppfattats som ett rent skattemässigt begrepp, och någon absolut koppling till civilrättslig begreppsbildning har inte gjorts, se Bergström, Skatter och civilrätt s 196 ff och där anvisad praxis. Avgörande för den skattemässiga behandlingen har varit om *bindande avtal* träffats om överlåtelse. Vid 1966 års lagstiftning om aktievinstbeskattning förutsattes samma princip gälla vid aktievinstbeskattningen, se SOU 1965:72 s 35. Frågan är inte kommenterad vid 1976 års lagstiftning. Ett aktieinnehav räknas därför vid realisationsvinstbeskattningen tidsmässigt från den tidpunkt då bindande köpeavtal föreligger, se Geijer, Rosenquist och Sterner, del 1 s 442. Vid bolagsbildningar räknas innehavstiden från det att verksamheten startats. För aktiebolagen gällde tidigare att konstituerande bolagsstämma avgjorde från vilken tidpunkt innehavstiden räknades, se RÅ 1969 fi not 2308. Efter nya förenklade regler om bolagsbildning i 1975 års ABL räknas innehavstiden numera i allmänhet från det att stiftelsehandlingarna upprättats, se Mattsson, Aktiebolagens finansieringsformer s

42. Inga särskilda regler eller principer för beräkning av innehavstiden gäller för fåmansbolagen. En person anses således som ägare till aktierna under tiden mellan bindande avtal om köp resp försäljning av dessa.

4 Ägare till aktier enligt 8 § förlustutjämningslagen

Vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen har RR avgjort frågan, om vem som skall anses som ägare till aktierna, på ett annat sätt än vad som är fallet vid realisationsvinstbeskattningen. Detta skall diskuteras utifrån två nyligen avgjorda mål i RR.

IRÅ 1981 1:50 hade fåmansbolaget X per 20 feb 1980 ingått avtal om försäljning av samtliga aktier i bolaget till det börsnoterade bolaget B. Tillträde och överlämnande av aktierna skulle ske den 1 maj 1980. Bolaget Xs räkenskapsår slutade den 30/4. Frågan gällde möjligheter att utnyttja förluster uppkomna vid taxeringarna 1979 och 1980.

RSVs nämnd för rättsärenden ansåg, att avtalet om överlåtelse inte kunde anses innebära, att aktierna ägdes eller på jämförligt sätt innehades, redan från och med detta tillfälle. Bolaget X ansågs därför som ägare fram t o m 30/4.

TI invände i sitt besvär över beslutet, att nämnden förbigått, att hänsyn skall tas inte bara till vem som är ägare utan också till innehav "på därmed jämförligt sätt". TI påpekade, att det enda som återstod för att fullfölja avtalet efter den 20 feb var erläggandet av köpeskillingen.

RR gjorde ej ändring i förhandsbeskedet.

Utgången i detta mål kan sägas ge uttryck för den huvudregel som tillämpas i praxis vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen. Man bortser därvid från avtalet om överlåtelse, och anknyter äganderättsövergången till överlämnandet av aktierna. Det framgår av målet, att köparen inte anses ha ett med ägare jämförligt innehav redan fr o m avtalstidpunkten.

Principen att det är överlämnandet av aktierna som konstituerar äganderättsövergången används såväl till fördel som nackdel för den skattskyldige. I ett annat mål var omständigheterna nämligen följande:

IRÅ 1981 1:2 hade bolaget K med bolaget SP per den 29 oktober 1969 ingått bindande avtal om försäljning av bolaget K. Enligt avtalet skulle SP överta samtliga aktier per den 15 feb 1970. Avtalet innehöll vidare grunder för hur köpeskillingen skulle beräknas. Denna var grundad på det bokslut som skulle ske per den 31 dec 1969, och som enligt avtalet skulle vara klart senast den 15 feb efterföljande år. Avtalet innehöll därutöver vissa allmänna villkor för övertagandet. Utan att det framgick av avtalet, skulle ledningen av bolaget övertas av SP per den 1 jan, d v s nästa verksamhetsårs första dag. Detta hävdade SP, som hänvisade till handlingar och dess agerande i bolaget K från den 1 jan. SP hade inte sitt i bokslut per den 31 dec 1969 tagit upp aktierna i K.

RR ansåg, i likhet med KR, att avtalet och övriga avtalsvillkor (troligen att Ks styrelse skulle leda verksamheten fram till den 15 feb 1970, förf anm) innebar, att äganderätten till aktierna inte övergätt förrän den 15 feb. Konsekvensen blev att SP inte kunde utnyttja förlustavdrag för förluster som uppkommit under verksamhetsåret 1970 i K.

IRÅ 1981 1:50 har RR prövat frågan om köparen mellan avtalstidpunkten och tidpunkten för överlämnandet av aktierna kan anses ha ett med äganderätt jämförligt innehav. *IRÅ 1981 1:2* prövades samma fråga, men utifrån om köparen skall anses som ägare fr o m det att han tillträtt förvaltningen av bo-

laget utan att ha erhållit aktierna. RR:s bedömningar visar, att om det föreligger ett bindande avtal om överlåtelse, finns det inte något övergångsstadium mellan ägande och ickeägande, där begreppet innehav på jämförligt sätt skulle vara tillämpligt.

Om man betraktar RÅ 1981 1:2, utifrån de nedan diskuterade optionsfallen, kan man konstatera, att RRs synsätt är ytterst formellt. I motsats till vad som är fallet vid optionsavtal, verkar man helt bortse från de verkliga omständigheter som inträffat mellan avtalet och tillträdet. I RÅ 1981 1:2 hade köparen sannolikt i praktiken övertagit förvaltningen av bolaget från 1 jan, trots att detta enligt avtalet skulle ske först den 15 feb. Detta kan ha varit en lapsus från parterna vid avtalsskrivningen. Av referatet att döma verkar den 15 feb i avtalet i första hand utgöra datumet för slutlig avräkning mellan parterna. Köpeskillingen skulle då fastställas definitivt, efter det att bokslutet var klart. De förluster som uppkommit i bolaget under verksamhetsåret 1970 verkar på grund av omständigheterna vara en följd av SPs förvaltning av bolaget. Om 8 § förlustutjämningslagen, som syftar till att förhindra att förluster i fåmansaktiebolag utnyttjas av annan ägare än den som var när förlusten uppstod, är tillämplig i dessa fall bör regelns utformning ifrågasättas.

5 "Med äganderätt jämförligt innehav"

5.1 Realisationsvinstbeskattningen av optionsrätter

Det är inte ovanligt, att en person erhåller optionsrätt att köpa aktier inom viss tid till visst bestämt pris. (Man kan även tänka sig att säljaren förebehåller sig rätt att köpa tillbaka aktierna inom viss tid.) Om både köpare och säljare är bundna av optionsavtalet, ligger det nära till hands att anse, att aktieöverlåtelsen skedde redan genom detta avtal, jfr SOU 1975:77 s 157. I praktiken är det dock vanligast, att endast säljaren är bunden. I praxis har man bedömt optionsavtal vid realisationsvinstbeskattningen, när köparen förbehållit sig rätten att förvärva aktier inom viss tid till visst bestämt pris.

I förhandsbeskedsärendet RÅ 1968 fi not 649 hade A lånat AB B 200 000 kr mot 6 % ränta. Samtidigt fick A rätt att förvärva 60 % av aktiekapitalet (nom 240 000 kr) i AB B för 100 000 kr senast den 31/12 1970. För att säkerställa detta fick A rätt att utse tre av fem styrelseledamöter i AB B. Samtidigt anställdes A av AB B för 72 000 kr per år tills optionstiden löpt ut. A blev sedermera VD i AB B. Trots att A fick ett betydande, kanske avgörande, inflytande över AB B redan genom optionsavtalet, ansågs aktierna förvärvade i realisationsvinstskattehänseende först i och med att A utnyttjade optionsrätten. Förhandsbeskedet var till den skattskyldiges nackdel.

Även i RN 1965 5:4 ansågs aktierna förvärvade först i och med att optionsrätten utnyttjades och inte genom optionsavtalet, se även RÅ 1972 fi not 1093. Man kan konstatera, att RR i dessa mål intagit en formell inställning till den skattskyldiges nackdel. Domstolen har ansett att köparen förvärvat aktierna genom att optionen utnyttjades, trots att denne redan genom optionsavtalet hade ett avgörande inflytande över bolaget, som kunde jämföras med ägan-

derätt¹. För övrigt har denna praxis även följts vid den löpande beskattningen. I RÅ 1967 fi not 762, beskattades en direktör för den förmån han erhöll i samband med, att han utnyttjade en optionsrätt att köpa aktier i det bolag, där han var anställd. Det kan anmärkas att RR ansett att arrendeavtal, som gett "arrendatorn" en med ägare jämställd ställning, kan jämföras med en överlåtelse av fastigheten vid realisationsvinstbeskattningen, se närmare därom, Bergström s 133 ff.

5.2 "Med äganderätt jämförligt innehav" vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen

För att ett fåmansbolag skall kunna medges förlustavdrag, måste så gott som samtliga aktier enligt 8 § förlustutjämningslagen ägas eller *på jämförligt sätt innehas* av i princip samma personer vid ingången av förluståret som vid utgången av det taxeringsår då förlusten utnyttjas. I förarbetena har man inte närmare kommenterat vad som menas ett "med äganderätt jämförligt innehav", se SOU 1958:35 s 102 ff och prop 1960:30 s 109. Uttrycket infördes ursprungligen år 1933 i 64 § 2 mom KL på bevillningsutskottets initiativ. Bevillningsutskottet uttalade, att det var för enkelt för de skattskyldiga att kringgå beskattningen genom att överlåta sin förmögenhet till ett rättssubjekt, som de formellt inte ägde men ändå behärskade. Som exempel nämndes stiftelser. Utskottet yttrade vidare, att med äganderätt även borde jämföras, att någon genom ett avtal om att framledes kunna förvärva aktier i verkligheten kunnat förfoga över bolaget på samma sätt som om han ägde aktierna, se bevillningsutskottets utlåtande 1933:64 s 11. Uttrycket är inte kommenterat i senare lagstiftning där det förekommit, se t ex förarbetena till de numera upphävda reglerna om svarta och vita fåmansföretag i 54 § 5 st KL, SOU 1950:21 s 110 f och prop 1951:182 s 42 ff. Uttrycket "med äganderätt jämförligt innehav" är som synes inte kommenterat i förarbetena till förlustutjämningslagen och är även i övrigt föga belyst.

I praxis har frågan ställts på sin spets i två mål.

I RÅ 1969 fi not 1643 hade AB Ö den 27 jan 1961 ett aktiekapital på 20 000 kr, varav L hade tecknat sig för 11 000 kr, M för 4 500 kr och Z för 4 500 kr vid bolagsbildningen 20 dec 1960. (Referatet kompletterat med uppgifter från SvSKT 1970 rf s 105 f.) Under bolagets första räkenskapsår, som omfattade tiden den 20 dec 1960 — den 31 mars 1962, uppkom en förlust på 14 922 kr. Bolaget yrkade avdrag för förluster vid 1964 års taxering, då L ägde samtliga aktier. Bolaget uppgav följande: L hade hela tiden formellt ägt aktiemajoriteten och reellt samtliga aktier. Z hade inte betalt in sina 4 500 kr, utan L gjorde detta genom sin kontorist och aktierna skrevs den 17 jan 1961 på kontoristen. Dessa aktier överfördes den 20 mars 1962 till L som samtidigt övertog Ms aktier. M hade tidigare innehaft dessa aktier. L hade även lagt ut Ms 4 500 kr. Från den 20 mars 1962 hade L ägt samtliga aktier och gjorde det fortfarande vid utgången av det beskattningsår då bolaget yrkade förlustavdrag.

RR (tre ledamöter): "Utredningen i målet kan icke anses utvisa att L redan vid bolagets bildande ägt eller på därmed jämförligt sätt innehaft de av M tecknade 45 aktierna. Enär sålunda — oavsett hur det i detta hänseende må ha förhållit sig med de av Z tecknade aktierna — hinder före-

ligger på grund av bestämmelserna i 8 § KF om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst mot att medge bolaget yrkat förlustavdrag, lämnar RegR besvären utan bifall.”

En ledamot var av skiljaktig mening och yttrade:

”Enligt bolagets i målet lämnade uppgifter, vilkas riktighet icke ifrågasatts, har L vid bolagets bildande ensam betalt och omhändertagit icke blott de aktier, som han själv tecknat, utan även övriga aktier i bolaget. Ehuru slutlig uppgörelse, varigenom äganderätten till de av andra personer tecknade aktierna definitivt överfördes till L, icke träffats förrän 20/3 -62, får vid här angivna förhållanden anses, att samtliga aktier alltifrån dettas bildande ägts eller på därmed jämförligt sätt innehafts av L. Hinder föreligger således icke på grund av bestämmelserna i 8 § KF om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst mot att bolaget vid förevarande taxeringar åtnjuter avdrag för förlust under tidigare räkenskapsår.”

M hade tecknat sig för aktier och erhållit dem, men hade sedan inte betalt dem. Det ligger nära till hands, att L egentligen själv bildat bolaget, men använt M och Z som bulvaner vid bildandet, och att meningen var att aktierna skulle slutligen samlas hos L, vilket bolaget gjorde gällande. RR:s majoritet ansåg dock inte, att utredningen visade att L ägt eller på jämförligt sätt innehaft Ms aktier fr o m bolagsbildningen. Därvid behövde RR inte ta ställning till om L ägt Zs aktier från början. Det är inte uteslutet, att ett bulvanförhållande kan anses konstituera att den verkliga ägaren anses som ägare till aktierna vid tillämpning av 8 § förlustutjämningslagen. Majoriteten i målet tog dock inte uttryckligen ställning till denna fråga. Utgången i målet tycks ha styrts av att RR inte ansåg, att det var styrkt i målet, att L ägt aktierna fr o m bolagets bildande.

I RÅ 1980 1:91 prövades en annan fråga, nämligen om ett optionsavtal (fall I) och en överenskommelse med samma praktiska innehåll (fall II) kunde anses innebära, att aktierna innehades av köparen på ett med äganderätt jämförligt sätt.

I fall I träffades ett avtal mellan N och de dåvarande aktieägarna S, överlåtelse av aktierna i bolaget den 30 juni 1967. Aktieägarna förband sig att lämna N option att förvärva samtliga aktier för 250 000 kr före den 1 jan 1972.

Optionserbjudandet kunde inte återtagas och villkoren kunde inte ändras utan parternas godkännande. Ny styrelse skulle väljas, där N hade ett avgörande inflytande, samtidigt som han skulle utses till ny VD i företaget. N förband sig att försöka tillföra bolaget nya agenturer eller form av verksamhet, som kunde bereda bolaget inkomster. I den mån N införde egen verksamhet i bolaget, ägde han rätt att återtaga denna, om han inte utnyttjade optionsavtalet. Aktieägarna garanterade, att bolagets ställning motsvarade en bifogad balansräkning. Den 30 juni 1967 överlät N två rörelser till aktiebolaget S med retroaktiv verkan. Vid taxeringarna 1968 och 1969 yrkade S förlustavdrag med c:a 44 000 kr och 691 000 kr. 1969 övertog N aktierna i S med stöd av optionsavtalet.

RR konstaterade, att optionsavtalet var giltigt. Bolaget vägrades dock förlustavdrag med följande motivering:

”Genom det i målet åberopade avtalet den 30 juni 1967, . . . , har N omedelbart förvärvat en sådan ställning i bolaget som i allt väsentligt är kännetecknande för en majoritetsaktieägare i ett aktiebolag av denna typ. Att avtalet har denna innebörd bestyrks ytterligare av det förhållandet att N samma dag som avtalet ingicks på bolaget överlät — till och med retroaktivt — vissa rörelser som han bedrev personligen respektive genom ett helägt aktiebolag. Vid tillämpning av 8 §

förlustutjämningslagen måste därför anses att N — oaktat att han först 1969 formellt utnyttjat sin rätt enligt avtalet att förvärva aktierna — redan genom avtalet blivit på ett med äganderätt jämförligt sätt innehavare av aktierna i bolaget.”

I RÅ 1980 1:91 fall II var omständigheterna likartade. Det var inte visat i målet att det fanns ett optionsavtal.

KR uttalade bl a följande:

”Det måste anses i hög grad osannolikt att S tillgodofört bolaget inkomster i skedd omfattning utan att dessförinnan på något sätt ha försäkrat sig om kontrollen av bolaget. För att så varit fallet talar även det förhållandet, att verkställande direktören i S tillika varit verkställande direktör i bolaget ävensom det nära samarbete i övrigt som förekommit mellan företagen. Även om förefintligheten av något optionsavtal icke påvisats måste därför antagas, att S redan år 1968 skaffat sig sådana bindande garantier för ett senare förvärv av aktierna att S i realiteten innehaft aktierna. — Mot bakgrund av det anförda kan ej anses, att i 8 § förlustutjämningsförordningen angivna, förutsättningar för förlustavdrag förelegat.”

RR ansåg mot bakgrund av de omständigheter, som KR redovisade i sina domskäl, att bolaget fick anses ha blivit innehavare av aktierna på ett med äganderätt jämförligt sätt redan år 1968, då köparen i praktiken tog över kontrollen över företaget. Bolaget var därför inte berättigat till förlustavdrag.

Såväl i fall I och som i fall II hade parterna försökt att kringgå 8 § förlustutjämningslagen. Säljaren skulle formellt stå kvar som ägare fram till dess bolagets tidigare lidna förluster kunnat utnyttjas. I realiteten hade dock köparna tillförsäkrat sig en ställning, som normalt endast tillkommer en huvudaktieägare. Utgången i RÅ 1:91 I och II framstår som materiellt riktig. Av RR:s domskäl i fall I kan man förmodligen sluta sig till att domstolen menade, att ett optionsavtal måste kombineras med andra villkor, t ex att köparen erhåller styrelseplatser och/eller utses till VD i bolaget, för att man skall kunna tala om att köparen innehar aktierna på ett sätt, som kan jämföras med äganderätt. Av fall II framgår, att domstolarna gjort en prövning av köparens ställning. Det är inte nödvändigt att denne förvärvat sin ställning p g a ett optionsavtal, utan detta kan även ske på andra sätt. Exakt vilka krav man kan ställa, för att ett innehav skall kunna jämföras med äganderätt, är svårt att läsa ut ur målen.

6 Sammanfattade synpunkter och förslag till lösningar

Vid överlåtelser av aktier i fåmansbolag anses köparen som ägare till aktierna vid skilda tidpunkter vid tillämpningen av olika skatteregler. Fånget anses ha skett i och med att bindande avtal föreligger vid realisationsvinstbeskattningen. Vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen blir köparen däremot ägare först i och med att denne beräknas erhålla sakrättsligt skydd, vilket sker genom traditionen av aktierna. Även om man bör vara försiktig med att dra paralleller mellan begreppet avyttring i realisationsvinstreglerna i 35 § 3 mom KL och begreppet ägare i 8 § förlustutjämningslagen, kan man konstatera följande. I båda fallen är kontrollfrågorna betydelsefulla. Vi har inte fun-

nit några argument som talar för att göra en åtskillnad mellan de berörda reglerna. Tvärtom talar de krav, som normalt ställs på skattelagstiftningen, i form av enkelhet och enhetlighet, här för att samma regler skall gälla vid realisationsvinstbeskattningen som vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen. Det är därför mest ändamålsenligt, att köparen anses som ägare till aktierna i och med att bindande köpeavtal föreligger, både enligt 35 § 3 mom KL och enligt 8 § förlustutjämningslagen.

RR:s praxis framstår som särskilt materiellt otillfredsställande i den situationen, att "förvärvaren" genom ett optionsavtal e dyl skaffat sig ett innehav som kan jämföras med äganderätt. I realisationsvinstskattepraxis anses köparen som ägare först i och med att optionsrätten utnyttjas, se t ex RÅ 1968 fi not 649 och not 1. Man kan förmoda att samma sak gäller om köparen skaffat sig garantier att förvärva aktierna på annat sätt, jfr RÅ 1980 1:91. Vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen kommer dock köparen i samma fall att betraktas som ägare till aktierna redan i och med optionsavtalet. Starka skäl talar för att man skall ha samma lösningar här.

En irrationell konsekvens av RR:s praxis vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen är, att en köpare anses som ägare till aktierna först fr o m överlämnandet, medan han i vissa fall kan jämföras med ägare redan dessförinnan, nämligen om han genom ett optionsavtal med sidoavtal erhållit "en med ägare jämförd ställning". Detta öppnar en möjlighet för parterna, att i avtalet uppskjuta överlämnandet av aktierna till en tidpunkt som är förmånlig ur förlustutjämningsynpunkt. På så sätt kan priset på aktierna påverkas av ev förluster i bolaget. Vår framställning visar, att säljaren i allmänhet redan genom avtalet i praktiken avhänt sig kontrollen över företaget. När aktierna överlämnas är därför för parterna av underordnad betydelse.

Frågan är hur dessa problem skall lösas. En lösning vore att använda lagen mot skatteflykt. I exempelvis västtysk och norsk skatterätt har man angripit förlustbolagsförsäljningar med hjälp av allmänna skatteflyktsregler eller principer, se Bergström s 39 f och s 51 f. Detta är dock knappast möjligt i svensk skatterätt p g a att skattefördelarna snarare är en konsekvens av RR:s praxis än av en olycklig lagstiftning. Skatteflyktslagen är inte avsedd att användas i sådana fall, jfr prop 1980/81:17 s 197. Det är därför naturligare att överväga att ändra lagstiftningen.

Ett sätt att uppnå, att köparen skall anses som ägare till aktierna vid realisationsvinstbeskattningen redan i och med att det föreligger ett i realiteten bindande avtal, vore att införa ett förtydligande i anvisningarna till 35 § KL av vad som kan anses vara en avyttring enligt 35 § 3 mom KL. Av denna regel skall framgå, att till avyttring hänförs inte enbart formellt bindande avtal om överlåtelse utan också avtal som i realiteten är bindande. På så sätt erhålles också enhetlighet med den praxis som utbildats beträffande begreppet avyttring vid fastighetsöverlåtelser enligt 35 § 2 mom KL, se ovan under p 5.1.

För att få en enhetlig innebörd av begreppen äganderätt och innehav jämställt med äganderätt vid tillämpningen av 8 § förlustutjämningslagen kan man förslagsvis förse regeln med en anvisningspunkt. Av denna *skall* det framgå, att köparen skall anses som ägare till aktierna från och med den tidpunkt, då ett i realiteten bindande köpeavtal träffats.

1 Sedan artikeln färdigställdes har ytterligare ett mål, RÅ 1982 1:21, publicerats, som rör realisationsvinstbeskattningen av aktier, när optionsavtal föreligger.

I samband med köp av aktiemajoriteten i ett bolag hade köparen, ABS, förbundit sig att under en viss tid köpa resterande aktier till ett visst pris, om aktieägarna, bl a P, så påfordrade. Aktieägarna hade lovat att rösta enligt S:s önskan på bolagsstämman. Detta löfte hade säkrats genom att aktierna transporterats in blanco och deponerats hos en bank. Om aktieägarna bröt mot löftet, skulle aktierna överlämnas till köparen för inlösen. Sedemera skedde en riktad nyemission i enlighet med avtalet, varigenom aktieägarnas aktiepost om 22,5 % sjönk till relativt betydelsefulla 9 %.

LSR ansåg, att optionsavtalet medförde så långtgående förpliktelser för båda parter, att P:s försäljning av aktierna fick anses ha skett redan i och med optionsavtalet.

KR i Jönköping: "Genom ifrågavarande optionsavtal har S lämnat bindande utfästelse om köp till bestämt pris. Skyldighet för P att sälja aktierna till bolaget har inte föreskrivits. P har däremot ålagts inskränkningar i de rättigheter som annars normalt skulle ha tillkommit honom såsom ägare av aktierna. Trots att inskränkningarna är långtgående, medför de inte att aktierna skall anses avyttrade i och med optionsavtalets ingående. P:s besvär skall därför bifallas"

KR ansåg, att avyttringen skedde genom att optionsrätten utnyttjades.

RR gjorde inte ändring i KR:s dom. Ett regeringsråd var av skiljaktig mening och ville fastställa LSR:s dom.

Målet följer tidigare praxis. Det visar, att RR inte är beredd att jämställa optionsavtal med en avyttring, även om optionsavtalet kraftigt beskurit "säljarens" möjligheter att utnyttja sina befogenheter som ägare till aktierna.

Till våra kontor i Stockholm och Göteborg söker vi

SKATTEKONSULTER

REVEKO är en av Sveriges större revisionsbyråer med nära 400 medarbetare varav 85 auktoriserade och 30 godkända revisorer. Specialistavdelningar finns inom områdena skatter, ADB, bolags- och avtalsrätt, organisation samt redovisning.

Våra kontor ligger i Borlänge, Borås, Göteborg, Eskilstuna, Falun, Halmstad, Jönköping, Karlstad, Lidköping, Linköping, Malmö, Mariestad, Skövde, Stockholm, Trollhättan, Varberg, Värnamo, Västervik, Örebro och Örnsköldsvik.

REVEKO är medlem i KMG (Klynveld Main Goerdeler), en av världens största revisionsorganisationer, och kan därigenom erbjuda internationell service och ett internationellt kontaktnät.

Du kommer att arbeta med kvalificerad skatterådgivning. Arbetsuppgifterna är mycket självständiga och omväxlande. Stora krav ställs på kreativitet och servicevilja. Klienterna återfinns bland såväl mindre och medelstora som stora, däribland börsnoterade företag i de flesta branscher.

Vi ser även gärna att Du i likhet med våra andra skattekonsulter medverkar som föredragshållare på klientdagar och andra typer av extern och intern utbildning.

Vi är ett expansivt och framåtsträvande företag med decentraliserad organisation och enkla interna rutiner.

Vill Du satsa på oss — lovar vi att satsa på Dig.

Vill Du veta mer om arbetet och om oss, ring gärna Jerry Ralowski, 08-24 83 00 eller Bill Behrendtz, 031-12 43 40.

Dina ansökningshandlingar skickar Du till REVEKO AB, Box 7267, 103 89 Stockholm resp Box 7092, 402 32 Göteborg.

REVEKO AB

Karlgrens, Nordelöfs, Nils Olsson & Engqvist
Auktoriserat revisionsbolag

Medlem av **KMG**
Klynveld Main Goerdeler